

I. Įvadas

Įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsteigta vadovaujantis LR 1993 metų Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje ratifikavimo įstatymo (toliau – Hagos konvencija; Žin., 1997, Nr.101-2546) 2 straipsniu, socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 02 28 įsakymu Nr.17 „Dėl Įvaikinimo tarnybos prie SADM įsteigimo ir nuostatų patvirtinimo“. Realiai Įvaikinimo tarnyba pradėjo savo veiklą 2000 m. rugpjūčio 1 d.

Įsteigdama Įvaikinimo tarnybą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija suteikė tarnybai centrinės valdžios institucijos funkcijas, kaip tai numato Hagos konvencijos 6 str. Pagal savo nuostatus tarnyba turi organizuoti tarpvalstybinį įvaikinimą, koordinuoti rajonų / miestų savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybų (toliau – VTAT) darbą įvaikinimo srityje bei ginti įvaikintino vaiko teises ir teisėtus jo interesus. Vienas svarbiausių Įvaikinimo tarnybos uždavinių – užtikrinti, kad būtų vykdomos LR teisės aktų, reglamentuojančių įvaikinimą, Hagos konvencijos bei dvišalių sutarčių, kurias pati Įvaikinimo tarnyba yra įpareigota sudaryti su užsienio valstybių centrinės valdžios arba jų akredituotomis institucijomis, nuostatos.

Vadovaujantis Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 07 14 d. įsakymu Nr. 21-K „Dėl dokumentų įvaikinimo klausimais perdavimo Įvaikinimo tarnybai komisijos sudarymo“, 2000 08 02 d. buvo pradėtas dokumentų, susijusių su įvaikinimu perdavimas iš LR Vaikų teisių apsaugos tarnybos (LR VTAT) Įvaikinimo tarnybai. Dokumentų perdavimas ir jų įvertinimas buvo baigtas 2000 m. rugsėjo 28 d., kai socialinės apsaugos ir darbo ministrui buvo pateiktos išvados šiuo klausimu.

Veikdama kaip centrinė valdžios institucija bei siekdama organizuoti tarpvalstybinį įvaikinimą pagal Hagos konvencijos nuostatas, Įvaikinimo tarnyba iš esmės turėjo peržiūrėti nusistovėjusią įvaikinimo sistemą, siekdama kelių pagrindinių tikslų:

1. Užtikrinti tarpvalstybinio įvaikinimo organizavimą pagal Hagos konvencijos reikalavimus, o tuo pačiu ir jo skaidrumą;

2. Sudaryti su užsienio valstybių centrinės valdžios institucijomis arba jų akredituotomis institucijomis dvišales sutartis dėl greitesnio įvaikinimo procedūrų vykdymo bei grįžtamosios informacijos gavimo užtikrinimo;

3. Aktyvinti įvaikinimo organizavimą Lietuvos Respublikos piliečiams bei formuoti naują požiūrį į įvaikinimo organizavimą, intensyviau dirbant su rajonų / miestų vaikų teisių apsaugos tarnybomis, skatinant jų tarpusavio bendradarbiavimą, teikiant tarnyboms metodinę pagalbą ir organizuojant seminarus.

Šioje ataskaitoje pateikiama Įvaikinimo tarnybos veiklos apžvalga per 6 mėnesių (2000 08 01–2001 01 31) laikotarpį.

II. Teisės aktai, reglamentuojantys įvaikinimą, Lietuvoje

Įvaikinimo klausimus Lietuvoje reguliuoja šie įstatymai:

- LR santuokos ir šeimos kodekso XIV skirsnis; 1999 12 16 LR santuokos ir šeimos kodekso 108, 109, 112, 113, 132 str. pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr.VIII-1482 (Žin., 2000 01 05 Nr.1-1); 2000 06 29 kodekso 108, 109, 113, 132, 133 str. pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr.VIII-1783 (Žin., 2000 07 19 Nr.58-1713);
- 1996 03 14 LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas Nr.I-1234 (Žin., 1996m., Nr.33-807);
- 1998 03 24 LR vaiko globos įstatymas Nr.VIII-674 (Žin., 1998 m., Nr.35-933);
- 1995 10 16 LR Vyriausybės nutarimu Nr.1344 patvirtinta Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarka (Žinios, 1995 m., Nr.86-1946);

- Rajonų ir miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrieji nuostatai, patvirtinti 1994 m. gegužės 13 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr.370 (Žin., 1994 m., 37-679);

Įvaikinimą užsienio valstybių piliečiams reguliuoja 1993 m. gegužės 29 d. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje, ratifikuota 1997 10 16 įstatymu Nr.VIII-457 ir įsigaliojusi Lietuvoje nuo 1998 08 01 (Žin.,1997m., Nr.101-2546). Jeigu nacionaliniai įstatymai, reglamentuojantys įvaikinimą šalies viduje, neatitinka Hagos konvencijos, taikomos Hagos konvencijos normos (LR tarptautinių sutarčių įstatymo 11 str. 2d.).

Nors Lietuvai ratifikavus Hagos konvenciją, atsižvelgiant į jos reikalavimus, buvo padaryti LR santuokos ir šeimos kodekso 132–133 str. pakeitimai ir papildymai, procesinės teisės normos, reglamentuojančios įvaikinimą užsienio valstybių piliečiams (LR CPK 306¹-306⁶), nebuvo keičiamos.

Atsižvelgiant į tai, kad Hagos konvencija nustato reikalavimus būtent ikiteisminei įvaikinimo procedūrai, už kurios atlikimą yra atsakinga įvaikinimo tarnyba, buvo nuspręsta keisti įvaikinimo apskaitos tvarką. Įvaikinimo tarnyba taip pat prisidėjo prie naujos tvarkos, reglamentuojančios įvaikinimo apskaitą bei ikiteismines įvaikinimo procedūras, projekto paruošimo.

III. Įvaikinimo apskaitos vykdymas

Pagal savo nuostatus ir vadovaujantis 1995 m. spalio 16 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr.1344 (Žin., 1995 m., Nr. 86-1946) patvirtinta įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarka, įvaikinimo tarnyba vykdo įvaikinimo apskaitą Lietuvoje, tai yra sudaro šiuos sąrašus:

1. LR piliečių, pageidaujančių įvaikinti vaikus, sąrašą.
2. Užsienio valstybių piliečių, pageidaujančių įvaikinti vaikus, sąrašą.
3. Įvaikintinų vaikų sąrašą.

Siekdama veikti tiksliai pagal savo nuostatus ir Hagos konvencijos reikalavimus, įvaikinimo tarnyba, kartu su visais su įvaikinimu susijusiais dokumentais perėmusi iš LR VTAT minėtus sąrašus, iki 2000 12 31 pertvarkė LR piliečių, pageidaujančių įvaikinti vaikus, sąrašą bei užsienio valstybių piliečių, pageidaujančių įvaikinti, sąrašą, o iki 2001 01 31 – įvaikintinų vaikų sąrašą. Sąrašai buvo pertvarkomi peržiūrint ir patikslinant juose esančią informaciją.

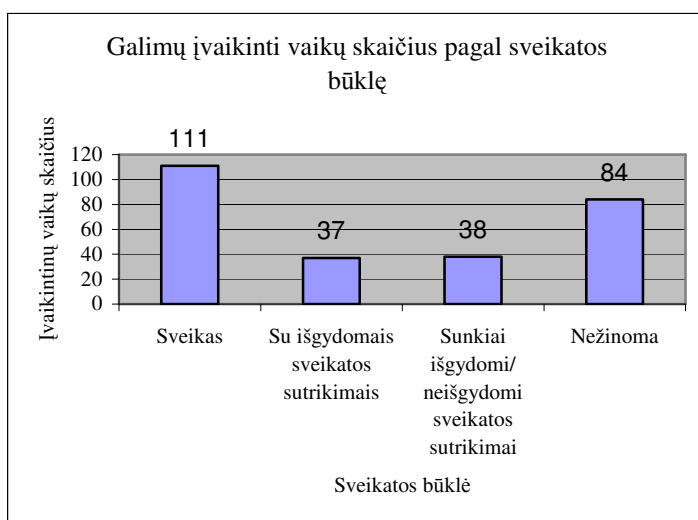
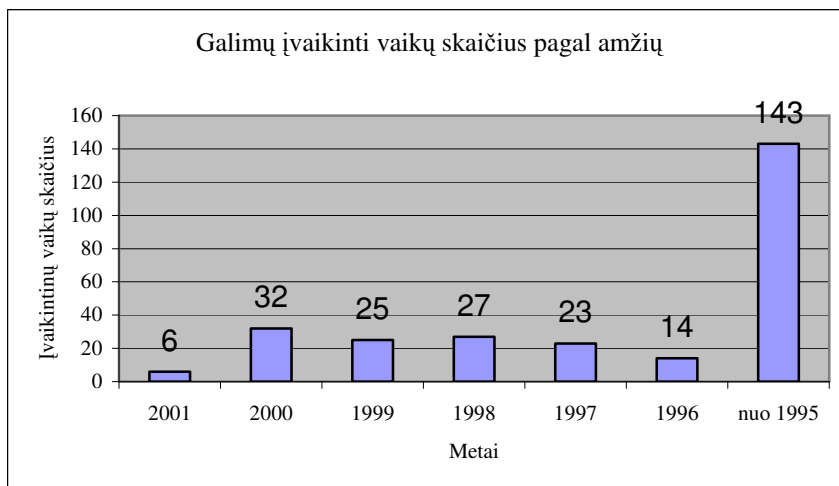
1. Įvaikintinų vaikų sąrašas

Labai svarbu buvo pertvarkyti įvaikintinų vaikų sąrašą. Kadangi Hagos konvencija reikalauja, kad vaiko kilmės šalies centrinė valdžios institucija, siūlydama vaikus užsienio valstybių piliečiams, paruoštų apie juos išsamius informacinio pobūdžio raštus, įvaikinimo tarnyba aktyviai dirbo su rajonų / miestų VTAT ir apskričių sutrikusio vystymosi kūdikių namais (SVKN), tikslindama informaciją apie kiekvieną vaiką, įrašytą į įvaikintinų vaikų sąrašą. Rajonų / miestų VTAT buvo paprašytos atsiųsti į sąrašą įrašytų ir realiai galimų įvaikinti vaikų bylas, o gauti duomenys buvo tikslinami su duomenimis (ypač informacija apie įvaikintinų vaikų sveikatą), kuriais disponuoja vaiko globėjas, t. y. vaikų globos namai arba SVKN.

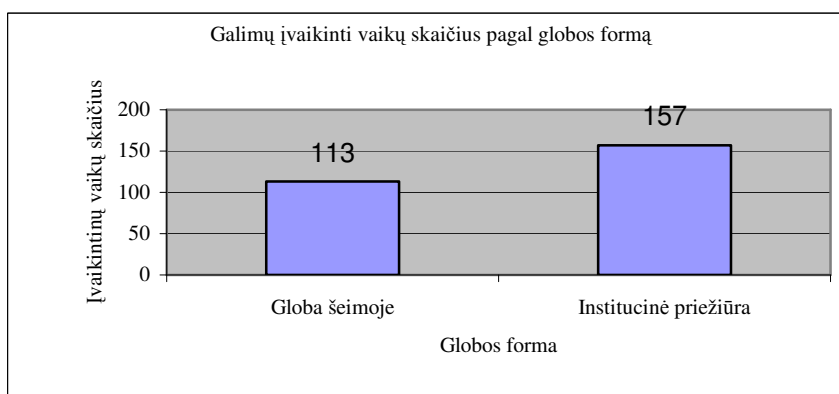
Pertvarkydama įvaikintinų vaikų sąrašą, įvaikinimo tarnyba:

1. atskyrė įvaikintinus vaikus nuo globotinų ir sudarė vieningą įvaikintinų vaikų sąrašą;
2. įrašė į įvaikintinų vaikų sąrašą tik tuos vaikus, kurių įvaikinimui nėra teisinių kliūčių;
3. patikslino kiekvieno vaiko įrašymo į sąrašą datą ir nurodė ją sąrašė.

2001 01 31 d. duomenimis įvaikintinų vaikų sąrašė buvo 270 vaikų. Žemiau pateiktose diagramose matyti, kaip šie vaikai pasiskirstę pagal amžių, sveikatos būklę bei pagal globos formą.

Pastaba: beveik visi sveiki vaikai yra globojami šeimose.

2. LR piliečių, pageidaujančių įvaikinti, sąrašas

2001 01 31 d. duomenimis, šiame sąrašė buvo įrašytos 154 LR piliečių, pageidaujančių įvaikinti, šeimos arba asmenys. Iš jų 77 šeimos arba asmenys šiuo metu jau globoja vaikus, kuriuos artimoje ateityje ketina įsivaikinti. Daugiausia šeimų ar asmenų, pageidaujančių įsivaikinti vaikus, yra Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Šiaulių ir Vilniaus miestuose. Tačiau taip yra ne dėl didesnio šiuose miestuose gyvenančiųjų aktyvumo įsivaikinant vaikus, o dėl didesnės gyventojų populiacijos. Atvirkščiai, palyginus gyventojų populiaciją minėtuose miestuose ir tam tikruose rajonuose ar miesteliuose, būtų galima tvirtinti, kad aktyvesni įvaikinant yra Druskininkų ir Visagino miestų, Kretingos, Šakių, Vilkaviškio, Biržų, Telšių, Ukmergės rajonų gyventojai.

Pageidaujančių įsivaikinti vaiką (-us) pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą Lietuvoje parodytas žemiau esančioje lentelėje.

Lietuvos Respublikos piliečių, pageidaujančių įsivaikinti, skaičius pagal rajonus / miestus (2001 01 31 duomenimis)

Eil. nr.	Rajonai / miestai	Pageidaujančių įsivaikinti skaičius	Iš jų dabar jau globoja (su tikslu įsivaikinti)
Alytaus apskritis		9	-
1.	Alytaus m.	4	-
2.	Druskininkų m.	5	-
3.	Alytaus raj.	-	-
4.	Lazdijų raj.	-	-
5.	Varėnos raj.	-	-
Kauno apskritis		33	24
6.	Kauno m.	24	19
7.	Birštono m.	-	-
8.	Jonavos raj.	2	2
9.	Kaišiadorių raj.	2	1
10.	Kauno raj.	2	1
11.	Kėdainių raj.	1	-
12.	Prienų raj.	-	-
13.	Raseinių raj.	2	1
Klaipėdos apskritis		18	7
14.	Klaipėdos m.	7	5
15.	Neringos m.	-	-
16.	Palangos m.	1	-
17.	Klaipėdos raj.	-	-
18.	Kretingos raj.	5	1
19.	Skuodo raj.	2	1
20.	Šilutės raj.	2	-
21.	Pagėgių sav.	1	-
Marijampolės apskritis		18	4
22.	Marijampolės m.	9	3
23.	Kalvarijos sav.	-	-
24.	Kazlų Rūdos sav.	-	-
25.	Šakių raj.	4	-
26.	Vilkaviškio raj.	5	1
Panevėžio apskritis		9	4
27.	Panevėžio m.	-	-
28.	Biržų raj.	4	3
29.	Kupiškio raj.	-	-
30.	Panevėžio raj.	2	1

31.	Pasvalio raj.	-	-
32.	Rokiškio raj.	3	-
Šiaulių apskritis		20	11
33.	Šiaulių m.	10	3
34.	Akmenės raj.	3	3
35.	Joniškio raj.	3	2
36.	Kelmės raj.	1	1
37.	Pakruojo raj.	1	1
38.	Radviliškio raj.	1	1
39.	Šiaulių raj.	1	-
Tauragės apskritis		1	1
40.	Jurbarko raj.	-	-
41.	Šilalės raj.	1	1
42.	Tauragės raj.	-	-
Telšių apskritis		7	6
43.	Mažeikių raj.	3	2
44.	Plungės raj.	-	-
45.	Rietavo sav.	-	-
46.	Telšių raj.	4	4
Utenos apskritis		15	10
47.	Visagino m.	7	5
48.	Anykščių raj.	3	3
49.	Ignalinos raj.	-	-
50.	Molėtų raj.	1	-
51.	Utenos raj.	1	1
52.	Zarasų raj.	3	1
Vilniaus apskritis		24	10
53.	Vilniaus m.	11	4
54.	Šalčininkų raj.	1	-
55.	Širvintų raj.	2	-
56.	Švenčionių raj.	3	1
57.	Trakų raj.	1	-
58.	Elektrėnų raj.	2	1
59.	Ukmergės raj.	4	4
60.	Vilniaus raj.	-	-
Iš viso		154	77

Įvaikinimo tarnybos duomenimis, LR piliečių, pageidaujančių įsivaikinti vaikus, skaičius miestuose ir rajonuose nepriklauso nuo VTAT aktyvumo veikiant šia linkme. 2000 m. spalio 27 d. įvykusiame pasitarime su VTAT atstovais dėl veiksmų koordinavimo įvaikinimo klausimais, Įvaikinimo tarnybos pateiktose tiriamosiose anketose, tik 1 iš 52 pasitarime dalyvavusių tarnybų atstovų pažymėjo, kad tarnyba pati suranda šeimą vaikui.

Kadangi LR piliečių, pageidaujančių įvaikinti vaikus, sąrašė yra ir tokių šeimų ar asmenų, kurie padavė prašymus ir buvo įrašyti į sąrašą dar 1998 ar 1999 metais, akivaizdu, kad VTAT neatliko savo kaip tarpininko vaidmens padedant be tėvų globos likusiems vaikams surasti naują šeimą. Tai sąlygoja ir objektyvios priežastys, tokios kaip vykdomų funkcijų gausa, personalo trūkumas, rezervuotas visuomenės požiūris į įvaikinimą.

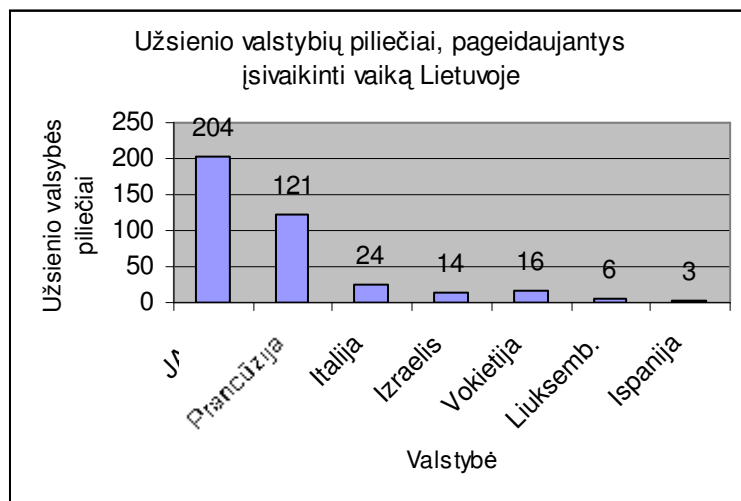
Dar viena problema – bendradarbiavimas tarp VTAT ir vaikų globos namų bei SVKN ir šių institucijų veiklos koordinavimo trūkumai.

3. Užsienio valstybių piliečių, pageidaujančių įvaikinti, sąrašas

Perėmus šį sąrašą iš LR VTAT, jame iš viso buvo įrašytos 396 užsienio piliečių šeimos arba asmenys. Nuo 2000 08 01 iki 2001 01 31 į sąrašą buvo įrašytos 47 naujos

šeimoms / asmenims, pageidaujantiems įsivaikinti vaikus Lietuvoje. Per tą patį laikotarpį 43 šeimos / asmenys buvo išbraukti iš sąrašo, nes įsivaikino vaikus (30 šeimų / asmenų) arba atsisakė ketinimo įsivaikinti Lietuvoje.

2001 01 31 d. duomenimis užsienio valstybės piliečių, pageidaujančių įsivaikinti, sąrašė buvo 400 šeimų / asmenų. Jų pasiskirstymas pagal valstybes matyti iš žemiau pateiktos diagramos.

Taip pat užsienio valstybių piliečių, pageidaujančių įsivaikinti, sąrašė yra įrašyta po dvi šeimas / asmenis iš Švedijos, Kanados, Danijos, D. Britanijos bei po 1 šeimą / asmenį iš Olandijos, Belgijos, Brazilijos ir Lenkijos.

Įsivaikinimo tarnyba, pertvarkydama užsienio valstybių piliečių, pageidaujančių įsivaikinti, sąrašą:

- surašė užsienio valstybių piliečius tiksliai pagal jų prašymų įsivaikinti padavimo tarnybai (anksčiau LR VTAT) datą;
- informavo užsienio valstybių piliečių šeimas arba jas atstovaujančius fizinius asmenis ar įsivaikinimo agentūras apie naujus reikalavimus atliekant ikiteismines įsivaikinimo procedūras;
- reikalaujamų pagal įstatymą dokumentų nepristačiusias užsienio valstybių piliečių šeimas informavo apie būtinybę juos pateikti arba dar kartą apgalvoti savo ketinimus įsivaikinti vaiką Lietuvoje.

2001 01 31 d. duomenimis, tik 122 šeimos iš 400 šiuo metu esančių sąrašė, yra pateikusios įsivaikinimo tarnybai dokumentus, kuriuos reikalaujama pateikti, vadovaujantis įsivaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos 13-16 punktais (tai matyti žemiau pateiktoje lentelėje).

Įtraukta į sąrašą (metai)	Iš viso šeimų	Šeimos be dokumentų
1994	-	1
1995	-	1
1996	13	8
1997	48	32
1998	83	54
1999	124	85
2000	130	97
Iš viso	400	278

Įvaikinimo tarnyba spręs šį klausimą, dar kartą informuodama prieš kelerius metus į sąrašą įrašytas šeimas dėl būtinumo pristatyti reikalingus dokumentus. Negavus dokumentų, bus sprendžiamas klausimas dėl šeimų išbraukimo iš sąrašo.

IV. Bendradarbiavimas su užsienio valstybių centrinėmis valdžios ir akredituotomis institucijomis ir dvišalių sutarčių sudarymas

Hagos konvencijos paskirtis – suvienodinti taikomas normas įvairiose valstybėse įvaikinant į kitą šalį, nustatant valstybėse-konvencijos dalyvėse vienodas įvaikinimo procedūras, įvaikinimo teisės apribojimus, įvaikinimo pasekmes nepriklausomai kokioje šalyje įvaikinimas būtų sprendžiamas.

Remiantis šia nuostata, vienu pagrindinių naujai įsteigtos Įvaikinimo tarnybos uždavinių yra dvišalių sutarčių sudarymas su užsienio valstybių centrinės valdžios arba jų akredituotomis institucijomis dėl bendradarbiavimo vykdant įvaikinimo procedūras ir dėl grįžtamosios informacijos apie įvaikintus vaikus pateikimo.

Nors Hagos konvencijos statusas įvairiose užsienio valstybėse yra skirtingas (žr. Priede), daugelio jų įvaikinimo sistemos praktiškai atitinka Hagos konvencijos reikalavimus, t. y. jose veikia paskirta arba įsteigta centrinė valdžios institucija, yra nustatyta įvaikinimo agentūrų akreditavimo tvarka.

Vykdydama Hagos konvencijos reikalavimus bei remdamasi Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos 16 punktu, Įvaikinimo tarnyba informavo visus užsienio valstybių piliečius atstovaujančius fizinius asmenis arba agentūras apie būtinybę pristatyti licencijas, leidžiančias dirbti tarpvalstybinio įvaikinimo srityje. 2000 m. rugsėjo mėn. pabaigoje Įvaikinimo tarnyba pradėjo ieškoti kontaktų su užsienio valstybių centrinės valdžios institucijomis ir tartis dėl dvišalių sutarčių pasirašymo.

Per 2000 10 01–2001 01 31 laikotarpį užmegzti kontaktai ir ypač aktyviai bendradarbiaujama su Italijos tarpvalstybinio įvaikinimo komisija, kuri pradėjo veikti 2000 m. lapkričio mėn. Gautas Ispanijos centrinės valdžios institucijos pritarimas tarnybos siūlymui sudaryti dvišalę bendradarbiavimo sutartį. Pradėta bendrauti su Prancūzijos, Izraelio, Liuksemburgo, Olandijos, Australijos, Belgijos ir Danijos centrinės valdžios institucijomis. Įvaikinimo klausimai aptarti su Prancūzijos, JAV, Italijos ir Belgijos konsulais, reziduojančiais Lietuvoje.

Per kelis mėnesius buvo derinamos pozicijos dėl dvišalių sutarčių pasirašymo su JAV licencijuotomis darbui tarpvalstybinio įvaikinimo srityje agentūromis – „Main Street Adoptions” ir „Wide Horizons for Children”, Vokietijos licencijuota įvaikinimo agentūra „Sozialdienst Katholischer Frauen” bei Švedijos akredituota tarnyba „Children above all – Adoptions”, su kuriomis dvišalės sutartis planuojama pasirašyti iki 2001 m. balandžio mėn. pabaigos.

V. Bendradarbiavimas su rajonų / miestų VTAT ir jų veiklos koordinavimu.

Nors pirmaeiliai Įvaikinimo tarnybos uždaviniai yra susiję su tarpvalstybinio įvaikinimo organizavimu, jų įgyvendinimas žymia dalimi priklauso nuo Įvaikinimo tarnybos bendradarbiavimo su rajonų / miestų VTAT, sprendžiant įvaikinimo klausimus.

Pagrindinis Įvaikinimo tarnybos tikslas koordinuojant VTAT darbą įvaikinimo srityje – įvaikinimo LR piliečiams skatinimas. Tarpvalstybinis įvaikinimas įmanomas tik tuomet, kai nėra įmanoma surasti be tėvų globos likusiam vaikui šeimos (globai arba įvaikinimui) Lietuvoje. Tarnybų pasyvumas sprendžiant šį klausimą arba bendradarbiavimo trūkumas tarp tarnybų ar tarp VTAT ir Įvaikinimo tarnybos neturėtų tapti veiksniumi, lemiančiu tarpvalstybinio įvaikinimo pasirinkimą vienu ar kitu atveju.

Kadangi įvaikinimo tarnyba pirmąjį savo veiklos pusmetį pergyveno pradžioje kūrimosi, o vėliau kiek pakitusios įvaikinimo sistemos perorganizavimo laikotarpi, VTAT veiklos koordinavimo klausimai negalėjo būti sprendžiami pakankamai efektyviai.

2000 m. spalio 27 d. įvykusiame pasitarime įvaikinimo organizavimo ir veiklos koordinavimo klausimais, Įvaikinimo tarnyba supažindino tarnybų atstovus su naujais reikalavimais organizuojant įvaikinimą tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybių piliečiams, buvo aptarti svarbiausi būsimos veiklos principai.

Įvaikinimo tarnyba stengėsi kiek įmanoma aktyviau konsultuoti tarnybas įvaikinimo organizavimo klausimais, tačiau vieningos koordinavimo sistemos sukūrimas lieka ateities uždaviniu. Nuspręsta kas ketvirtį organizuoti VTAT darbuotojų susitikimus – pasitarimus, ruošiama metodinė medžiaga įvaikinimo klausimais, ieškomi socialiniai VTAT partneriai darbui su potencialiais įvaikintojais.

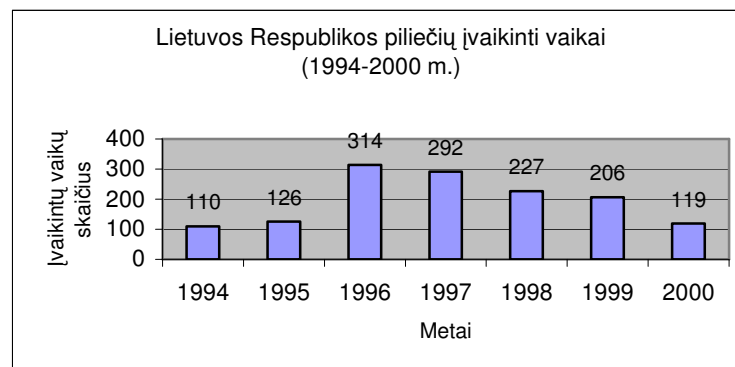
Siekiant išsiaiškinti tam tikrus VTAT ir SVKN, kuriuose globojama didžioji dalis potencialiai įvaikintųjų vaikų, bendradarbiavimo niuansus, Įvaikinimo tarnyba ne kartą lankėsi Vilniaus SVKN. Taip pat buvo apsilankyta Alytaus SVKN, Šiaulių SVKN ir Kauno vaiko raidos klinikoje „Lopšelis“.

VI. Įvaikinimas Lietuvos Respublikos piliečiams 2000 m.

Vaikui, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi būti parinktas atitinkamas priežiūros būdas: institucinė priežiūra, globa (rūpyba) arba įvaikinimas.

Įvaikinimas yra pakankamai sudėtingas ir kartais prieštaringas socialinis reiškinys, bet vaikui, kurio neįmanoma grąžinti į jo biologinę šeimą arba kuris yra negrįžtamai netekęs savo biologinių tėvų, tai yra geriausia socialinė – teisinė priemonė jo interesams apsaugoti.

Deja, reikia konstatuoti, kad pastaraisiais metais įvaikinimų skaičius Lietuvoje nuolat mažėjo. Tai matyti iš žemiau pateiktos diagramos.

Lietuvoje įvaikintųjų vaikų skaičius 2000 m., palyginus su 1998 m., sumažėjo beveik per pusę. Be to, į šį skaičių įeina ir tie atvejai, kai vaiką įvaikina jo motinos arba tėvo sutuoktinis.

Įvaikinimo tarnybos nuomone, tokį įvaikinimų skaičiaus mažėjimą visų pirma lėmė pablogėjusi socialinė-ekonominė situacija valstybėje. Daugelis šeimų, neturinčių savo vaikų ir pageidaujančių auginti be globos likusį vaiką, pirmenybę teikė vaiko globos instituto įtvirtinimui, o ne įvaikinimui, būtent dėl galimybės gauti vaiko globos pašalpą.

Apklausus rajonų / miestų VTAT darbuotojus apie tai, kodėl Lietuvos piliečiai yra neaktyvūs įvaikinant vaikus, pastarieji kaip svarbiausią priežastį taip pat nurodė žemą šeimų

pragyvenimo lygį ir materialines problemas. Kita vertus, šalia šios priežasties buvo nurodytos ir kitos:

- a. baimė prisiimti atsakomybę už vaiką ateityje,
- b. įvaikintino vaiko sveikatos būklė,
- c. aplinkinių neigiamas požiūris į tuos, kurie įsivaikina vaikus,
- d. vaiko kilmė.

Visa tai rodo, kad įvaikinimų skaičių Lietuvoje lemia ne tik pablogėjusios socialinės-ekonominės šeimų gyvenimo sąlygos, bet ir bendras visuomenės požiūris į įvaikinimą ir jo pasekmes. Lietuviai į įvaikinimą žiūri su baimė ir įtarumu, dėl sudėtingų gyvenimo sąlygų nepasitiki savo galimybėmis sėkmingai išauginti ir išauklėti įvaikintą vaiką, dažnai nesuvokia įvaikinimo prasmės ir neadekvačiai vertina galimas tokio žingsnio pasekmes. Be to, neigiamą įtaką apsisprendimui įvaikinti daro ir žiniasklaidoje aprašomi neigiami įvaikinimo pavyzdžiai.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktos diagramos, 2000 m. Lietuvos Respublikos piliečiai įsivaikino tik 119 vaikų. Tačiau vaikų, likusių be abiejų iš tėvų globos, per metus buvo įvaikinta tik 37 (3 iš jų įvaikino artimi giminaičiai, 2 – nesantys santuokoje asmenys). Kiti 82 vaikai buvo įvaikinti vaiko motinos arba tėvo sutuoktinio.

Lietuviai lengviausiai apsisprendžia dėl kūdikių arba vaikų iki 3 metų amžiaus įvaikinimo. Paprastai pageidaujama, kad vaikai būtų sveiki, atsižvelgiama į vaiko tėvų socialinę kilmę.

2000 m. Lietuvos Respublikos piliečių įvaikintų vaikų skaičiaus pasiskirstymas pagal miestus ir rajonus bei jų pasiskirstymas pagal amžių matyti iš žemiau pateiktos lentelės.

Įvaikinimas Lietuvos Respublikos piliečiams (2000 m.)

Eil. nr.	Rajonai / miestai	Iš viso įvaikino	Vaikų amžius					Vaiką įvaikino			
			Iki metų	1-2	3-4	5-11	12-17	Šeima	Sutuoktinis	Nesantis santuokoje	Artimi giminaičiai
IŠ VISO		119	17	15	12	62	13	32	82	2	3
Alytaus apskritis											
1.	Alytaus m.	2		1		1		1	1		
2.	Druskininkų m.	5				1	4		5		
3.	Alytaus raj.	-									
4.	Lazdijų raj.	-									
5.	Varėnos raj.	-									
Kauno apskritis											
6.	Kauno m.	5	4		1			5			
7.	Birštono m.	-									
8.	Jonavos raj.	4				4			4		
9.	Kaišiadorių raj.	1		1				1			
10.	Kauno raj.	-									
11.	Kėdainių raj.	-									
12.	Prienų raj.	-									
13.	Raseinių raj.	1			1			1			
Klaipėdos apskritis											
14.	Klaipėdos m.	10	6	2			2	7		1	2
15.	Neringos m.	-									
16.	Palangos m.	3				3			3		
17.	Klaipėdos raj.	-									

18.	Kretingos raj.	1				1			1		
19.	Skuodo raj.	1		1				1			
20.	Šilutės raj.	3		1	1	1			3		
21.	Pagėgių sav.	-									
Marijampolės apskritis											
22.	Marijampolės m.	2		1		1		1	1		
23.	Kalvarijos sav.	1				1			1		
24.	Kazlų Rūdos sav.	-									
25.	Šakių raj.	1					1	1			
26.	Vilkaviškio raj.	2	1			1		1	1		
Panevėžio apskritis											
27.	Panevėžio m.	10				7	3		10		
28.	Biržų raj.	2	1			1			2		
29.	Kupiškio raj.	2				1	1		2		
30.	Panevėžio raj.	1				1			1		
31.	Pasvalio raj.	-									
32.	Rokiškio raj.	1				1			1		
Šiaulių apskritis											
33.	Šiaulių m.	7		2		5		1	5	1	
34.	Akmenės raj.	-									
35.	Joniškio raj.	2				2		1	1		
36.	Kelmės raj.	-									
37.	Pakruojo raj.	1						1	1		
38.	Radviliškio raj.	3	1	2				3			
39.	Šiaulių raj.	2		1		1		1	1		
Tauragės apskritis											
40.	Jurbarko raj.	1				1			1		
41.	Šilalės raj.	3				3			3		
42.	Tauragės raj.	1				1			1		
Telšių apskritis											
43.	Mažeikių raj.	5				1	4		5		
44.	Plungės raj.	-									
45.	Rietavo sav.	-									
46.	Telšių raj.	1				1			1		
Utenos apskritis											
47.	Visagino m.	1	1					1			
48.	Anykščių raj.	-									
49.	Ignalinos raj.	-									
50.	Molėtų raj.	1				1			1		
51.	Utenos raj.	2				2			2		
52.	Zarasų raj.	-									
Vilniaus apskritis											
53.	Vilniaus m.	26	1	2	1	21	1	2	23		1
54.	Šalčininkų raj.	1	1					1			
55.	Širvintų raj.	1				1			1		
56.	Švenčionių raj.	-									
57.	Trakų raj.	-									
58.	Elektrėnų raj.	-									
59.	Ukmergės raj.	1						1	1		
60.	Vilniaus raj.	2	1	1				2			

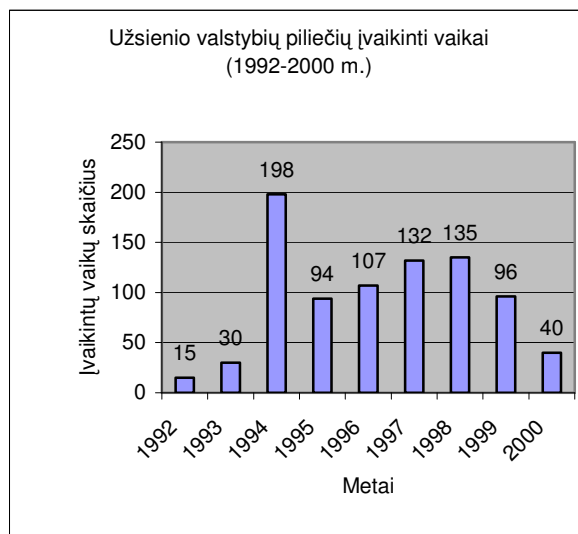
Siekiant padidinti įvaikinimų skaičių Lietuvoje, reikalinga ne tik bendra valstybės strategija, teikiant kompleksinę paramą šeimoms, auginančioms vaikus, bet ir bendra sistema bei struktūros, kurios padėtų grąžinti vaiką į šeimą.

Veikdama savo nuostatų ribose, Įvaikinimo tarnyba taip pat ketina imtis priemonių, kurios galėtų paskatinti lietuvių aktyvumą įvaikinant vaikus:

- a. siekti, kad būtų stiprinamos rajonų/vaikų teisių apsaugos tarnybos, kurių aktyvumas ieškant be tėvų globos likusiems vaikams šeimos, padėtų daugiau vaikų grąžinti į jų biologines šeimas arba surasti jiems naujas šeimas.
- b. kas ketvirtį organizuoti susitikimus su rajonų/miestų VTAT darbuotojais, kurių metu bus aptariami einamieji klausimai, pateikiama metodinė medžiaga, vyks diskusijos bei seminarai įvaikinimo organizavimo klausimais.
- c. dalyvauti rengiant įvaikintojų įvertinimo tvarką bei organizuoti būsimų įvaikintojų mokymo ir ruošimo projektus.
- d. siekiant keisti visuomenės dėmesį į įvaikinimą, propaguoti įvaikinimo privalumus per žiniasklaidos priemones, organizuoti lankstinukų su įvairiapuse informacija apie įvaikinimą išleidimą bei internetinio Įvaikinimo tarnybos puslapio sukūrimą.

VII. Įvaikinimas užsienio valstybių piliečiams 2000 m.

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, pirmą kartą vaiką, Lietuvos Respublikos pilietį, užsienio valstybės piliečiai įsivaikino 1992 m. Oficialiais duomenimis per 1992–2000 m. laikotarpį užsienio valstybių piliečiai įsivaikino 848 vaikus. Kadangi skirtinguose šaltiniuose pateikiami skirtingi duomenys apie vaikus, įvaikintus 1992–1995m., todėl šis skaičius gali būti nelabai tikslus. Įvaikinimo dinamika per minėtą laikotarpį pavaizduota diagramoje:

Kaip matyti iš diagramos, užsienio piliečių įvaikintų vaikų skaičius labai išaugo 1994 m., o 1995 m. labai sumažėjo. Taip pat ypač žymus įvaikinimų skaičiaus sumažėjimas buvo praėjusiais 2000 m.

Užsienio valstybių piliečių suinteresuotumas įvaikinti vaikus visada buvo labai didelis ir pasižymėjo stabilumu. Galima konstatuoti, kad įvaikinimų skaičius užsienio valstybių piliečiams minėtais metais mažėjo dėl įvaikinimo procedūrų sugriežtinimo ar naujos tvarkos vykdant šias procedūras įvedimo. Štai 1995 m. LR Vyriausybės nutarimu buvo patvirtinta įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarka nustatė griežtesnius reikalavimus užsienio valstybių piliečiams pateikiant dokumentus dėl įvaikinimo bei įtvirtino įvaikintų vaikų siūlymų laikantis eiliškumo sistemą.

1998 m. ratifikavus Hagos konvenciją ir remiantis šios konvencijos 6 straipsniu, buvo nuspręsta įsteigti centrinę valdžios instituciją, atsakingą už įvaikinimo apskaitą ir tarpvalstybinio įvaikinimo organizavimą Lietuvoje. Remiantis tuo, 2000 02 28 d. socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr.18 siūlymai užsienio valstybių piliečiams dėl tarpvalstybinio įvaikinimo buvo sustabdyti, iki įvaikinimo tarnyba neperims visų su įvaikinimu susijusių dokumentų iš LR Vaikų teisių apsaugos tarnybos. Taigi, 2000 m. užsienio valstybių piliečiams įvaikintų vaikų skaičius sumažėjo, kadangi nuo 2000 02 28 iki kol realiai pradėjo veikti įvaikinimo tarnyba 2000 08 01, Vilniaus apygardos teisme buvo išnagrinėta tik keletas užsienio valstybių piliečių prašymų dėl įvaikinimo. Pradėjus veikti įvaikinimo tarnybai, tai yra nuo 2000 08 01 d. iki metų pabaigos buvo įvaikinti 24 vaikai, kurių dauguma buvo pasiūlyti užsienio valstybių piliečiams dar LR VTAT iki aukščiau minėto 2000 02 28 d. socialinės apsaugos ir darbo ministrės įsakymo išleidimo. Šiuo atveju įvaikinimo tarnyba tęsė jau pradėtus įvaikinimo procesus, atstovaudama įvaikintųjų vaikų interesus teisme. Keletą vaikų užsienio valstybių piliečiams 2000 m. pasiūlė ir įvaikinimo tarnyba.

Daugiausia vaikų 2000 m. įsivaikino JAV piliečiai, kurie buvo aktyviausi įvaikinant vaikus iš Lietuvos ir anksčiau. Žemiau pateiktoje lentelėje matyti, kaip įvaikinti vaikai pasiskirstė pagal šalis, taip pat kokio amžiaus vaikai buvo įvaikinti.

Ivąkinimas užsienio valstybių piliečiams (2000 m.)

Eil. nr.	Valstybė	Iš viso įvaikino	Iki 2000 07 31	Nuo 2000 08 01	Ivąkinusių asm. sk.		Ivąkintų vaikų amžius			
					Šeimos	Nesantis santuokoje	6 mėn. -2 m	2-5m	5-10m	10-17m
Iš viso		40	16	24	28	2	8	21	7	4
1.	JAV	23	2	21	15	1	6	13	3	1
2.	Prancūzija	4	4	-	2	1	-	2	2	-
3.	Italija	9	6	3	8	-	-	5	2	2
4.	Izraelis	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	Vokietija	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Olandija	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Švedija	1	1	-	1	-	-	1	-	-
8.	Kanada	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	Danija	1	1	-	1	-	1	-	-	-
10.	Belgija	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.	D.Britanija	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	Ispanija	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16.	Argentina	1	1	-	1	-	1	-	-	-
17.	Užsienio piliečiai nuolat gyv. Lietuvoje	1 (sutuoktinio vaiką)	1	-	-	-	-	-	-	1